

Masseproduktion i husdyrbruget fritager ikke for ansvar for det enkelte dyr.

Det Veterinære Sundhedsråd er et sagkyndigt og uafhængigt rådgivningsorgan, der udover at afgive veterinærfaglige udtalelser i enkeltsager på begæring tillige af egen drift kan fremkomme med udtalelser af principiel karakter vedrørende forhold af veterinærfaglig og dyreværns mæssig betydning. Det Veterinære Sundhedsråd får gennem sin løbende sagsbehandling, et betydeligt indblik i, hvilke aktuelle dyreværns mæssige problemstillinger, der forekommer i samfundet, og hvilke ændringer, der løbende sker i samfundets syn på dyrevelfærd og på forsvarlig behandling af dyr.

Der har gennem årene kunnet observeres en ændring i retning af en skærpelse i vurderingen af, hvad samfundet anser for at være dyreværns mæssigt forsvarligt. Dette skyldes bl.a. øget viden om, hvorledes dyr bedst beskyttes mod smerte, lidelse, angst, varigt mén og væsentlig ulempe, samt om hvorledes dyr huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov. Dette forhold har den konsekvens, at Det Veterinære Sundhedsråd dels løbende gennem revidering af tidligere udtalelser og redegørelser og dels gennem formulering af nye udtalelser, præciserer den ændrede holdning ved fortolkning af eksisterende love og bekendtgørelser samt i forbindelse med revision af sådanne eller i forbindelse med ny lovgivning. På denne måde ser Det Veterinære Sundhedsråd det som en vigtig opgave gennem sine faglige vurderinger at medvirke aktivt til en løbende justering af vurderingerne i takt med ændringer i samfundets forståelse af forsvarlig og uforsvarlig behandling af dyr.

Det Veterinære Sundhedsråd oplever i stigende grad under behandlingen af forelagte sager en tendens til, at hensynet til det enkelte dyr drukner i mængden af andre dyr i de store besætninger, især i store malkekvæg-, svine- og fjerkræbesætninger. Det gør sig også gældende i de nye typer af sager, der er resultatet af Fødevarerregionernes rutinemæssige, uanmeldte velfærdsinspektioner. Strukturudviklingen i de fleste produktioner går meget hurtigt i retning af større besætninger, større flokke af dyr og en øget mekanisering og automatisering, der medfører, at den enkelte medarbejder skal passe flere og flere dyr. Fortjenesten på det enkelte dyr marginaliseres, hvorfor løsningen kan blive masseproduktion med en reduceret opmærksomhed på det enkelte dyr og med en accept af, at der vil være et vist spild. Omkostningerne ved dette spild kan være, at de omfattede dyr ikke bedst muligt beskyttes mod smerte, lidelse, angst, varigt mén og væsentlig ulempe samt at de ikke huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov.

Det Veterinære Sundhedsråd finder det påtrængende at indskærpe, at dyrene i de store besætninger skal passes af et tilstrækkeligt antal personer, der har de relevante faglige færdigheder og viden og er således uddannet, at det sikres, at det enkelte dyr passes forsvarligt. Dette indebærer, at der tages hånd om dyr, der bliver syge eller kommer til skade, ved at de omgående får en passende behandling. Denne behandling gives oftest bedst ved, at dyrene tages ud af flokken og isoleres og behandles i skåne- eller sygeafdeling, eller ved at de aflives.

Det Veterinære Sundhedsråd har forståelse for nødvendigheden af, at der i storproduktionen oftest skal håndteres mange dyr ad gangen, men Rådet finder det uacceptabelt, at man under sådanne håndteringer stiltiende accepterer, at en vis del af dyrene derved kommer til skade.

Inden for svineproduktionen ses jævnligt, at grise drives eller transporteres så voldsomt eller stoves så tæt, at flere kommer til skade på lemmerne, pådrager sig sår eller får andre skader. Der ses i staldene for mange søer, der får lov at udvikle alvorlige skuldarsår, enten fordi underlaget i farestierne i kombination med, at soen under opfostring af sit kuld taber for meget i vægt, eller at soen på grund af lidelser i lemmerne ligger så længe ned, at liggesår bliver følgen, såfremt der ikke gribes ind i tide.

Inden for produktionen af slagtekyllinger er det betænkeligt, at det accepteres, at kyllinger indfanges på en så voldsom måde, at en vis høj procentdel af dem pådrager sig brud på vingerne, eller at de opstaldes og fordres under forhold, der resulterer i, at de pådrager sig svidninger på trædepuderne eller andre smertevoldende lidelser i bevægeapparatet.

I forbindelse med opstaldning af malkekvæg i løsdriftsstalder er der fremkommet et begreb, der kaldes "taberkøer". Dette er oftest køer, der på grund af en sygdom, gangbesvær, størrelse eller andet bliver anvist en plads nederst i flokkens rangorden. Dette bevirker, at disse malkekøer ikke kan klare sig ved foderbordet og magrer af for til sidst at forsøges leveret til slagteriet eller blive aflivet. Ved ankomsten til slagteriet er sådanne afmagrede køer ofte så afkræftede og lidende, at de ikke er i stand til at rejse sig fra gulvet i lastvognen og undertiden tillige er nedtrådt af de øvrige kreaturer på læsset. I mange tilfælde skyldes dette fænomen, at staldpersonalet har så travlt, at der ikke tages den fornødne tid til tilsyn med køerne, så potentielle taberkøer i tide kan blive isoleret og behandlet.

Det Veterinære Sundhedsråd finder, at denne udvikling er betænkelig, hvorfor det bør give anledning til at præciseres, at en sådan masseproduktion ikke fritager for ansvar for det enkelte dyr.

På den baggrund ser Rådet, at der er to modsat rettede udvikling i gang med væsentlig risiko for kollisioner. Den ene udvikling går i retning af en skærpelse af samfundets syn på forsvarlig behandling af det enkelte dyr. Den anden udvikling går i retning af, at omsorgen for det enkelte dyr nedprioriteres i masseproduktionen. I et sådant spændingsfelt vil Rådet på et veterinærfagligt grundlag være talsmand for forsvarlig behandling af det enkelte dyr.

I forlængelse af disse betragtninger har Rådet anmodet formanden for Det Dyreetiske Råd, professor, D. phil. Peter Sandøe om en udredning om intensiv husdyrproduktion og grænserne for dyreværnsmæssig forsvarlighed. Denne udredning findes efterfølgende.

Det Veterinære Sundhedsråd

Intensiv husdyrproduktion - Hvor går grænsen for, hvad der er etisk acceptabelt?

Landbrugets husdyrproduktion har i tiden efter anden verdenskrig - og ikke mindst gennem de seneste tre årtier - gennemgået en voldsom udvikling i retning af stadigt større effektivitet og stadigt mere rationelle driftsformer, hvilket igen har medført lavere priser på kød, mælk og æg. Men i takt med udviklingen har der dog rejst sig en række problemer for dyrenes velfærd, som synes at overskride grænsen for, hvad der er etisk acceptabelt. I Danmark har der i debatten gennem de seneste par årtier været fokuseret på bl.a. burhøns, fikserede søer, slagtesvin i dårlige stalde, helårsopbundne køer, hurtigvoksende slagtekyllinger og transport af levende dyr over lange afstande. Spørgsmålet er så bare, hvordan man kan regulere forholdene.

Den danske dyreværnslov indeholder flere fornemme formåls erklæringer, der klart synes at kunne tjene som grundlag for at stille spørgsmålstejn ved dele af det, som foregår inden for rammerne af den intensive husdyrproduktion. Dette gælder fx formuleringen i § 2, som siger: ”Enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder at de huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.” Tilsvarende paragraffer findes i andre EU landes lovgivning med baggrund i EUs direktiv om beskyttelse af dyr, som holdes til landbrugsformål.

Nogle gange vil det allerede på grundlag af de indledende paragraffer i dyreværnsloven være muligt at fastslå, at en praksis, som forekommer i landbrugets husdyrhold, ikke er lovlig. Det drejer sig især om forhold, hvor der ikke i tilstrækkeligt omfang føres tilsyn med og gribes ind i forhold til dyr, som bliver syge eller får skader. Domstolene fastsætter retspraksis understøttet af udtalelser fra Det Veterinære Sundhedsråd. Der bliver tilsyneladende strammet op i takt med, at den almindelige holdning ændrer sig i retning af at lægge mere vægt på hensynet til dyrene og mindre vægt på hensynet til økonomiske interesser. Eksempler, som er nævnt i en anden artikel i denne årsrapport, drejer sig om skuldarsår hos søer og de såkaldte taberkøer.

På andre områder skal der tilsyneladende regelændringer til for at få lovgivningens målsætninger ført ud i livet. Dette gælder i særlig grad, når en produktionsform tilsidesætter dyrs mulighed for få opfyldt deres adfærdsmæssige behov. Godt nok har justitsministeren mulighed for at fastsætte regler ”om dyrs opholdsarealer og opholdsrum og om inventaret heri, herunder at opholdsrum og inventar skal godkendes, før det tages i brug”. Men netop når det drejer sig om landbrugets dyr, er der snævre grænser for ministerens muligheder for at fastsætte regler uden at inddrage Folketinget. Med mindre det drejer sig om regler, der baserer sig på internationale forpligtelser, såsom EU-direktiver, kan ministeren kun fastsætte regler vedrørende dyr i landbruget i bekendtgørelsesform, når ”de er af mindre indgribende betydning”. Endvidere siger loven, at der ved sådanne regler ”skal [...] fastsættes overgangsordninger, der sikrer, at landbruget får rimelig tid til at omstille sig”, samt at reglerne skal forhandles med fødevareministeren og landbrugets organisationer. I praksis betyder dette, at de fleste stramninger af regler for hold af dyr i landbruget enten skal ske gennem lovgivning fra Folketinget eller på grundlag af fælles EU regler.

Baggrunden for de nævnte begrænsninger i muligheden for at gribe ind over for landbrugets dyrehold er vel dels, at landbrugsinteresser har haft indflydelse i forbindelse med tilblivelsen af den danske dyreværnslov. Men der er også set ud fra andre synsvinkler grundlag for at være

tilbageholdende med nationale regler. Produktionen foregår nemlig i stigende grad på et marked med frie markedsbevægelser – et marked, som ikke respekterer landegrænser. En national lovgivning, som alene vedrører den produktion, der foregår inden for landets grænser, kan derfor ikke løse de dyreværnsproblemer, som måtte knytte sig til importerede produkter. Samtidig vil en restriktiv national lovgivning pålægge de nationale producenter øgede omkostninger og dermed stille dem ringere i den internationale konkurrence. Konsekvensen kunne i sidste ende være, at produktionen flyttede til lande med en mindre restriktiv dyreværnslovgivning, hvilket bestemt ikke ville være til gavn for dyrene.

Dette er baggrunden for, at lovgivning rettet mod at sikre landbrugsdyrene nogle anstændige forhold i stigende grad ligger i EU regi. Og der er kræfter, som arbejder på at bringe dyrevelfærd ind i en bredere international sammenhæng, f.eks. i regi af WTO. Generelt gælder om denne form for dyreværnslovgivning, at den retter sig mod at sikre nogle rammer for landbrugets produktion, som gør dem mindre sårbare over for på den ene side folkelig modstand og på den anden side unfair konkurrence.

Der synes at være en relativt bred principiel enighed om, at dansk dyreværnslovgivning må ses i en international sammenhæng, og at der er grænser for, hvor langt man bør gå med national lovgivning. Dog vil der i praksis være uenighed om, hvor grænsen skal sættes. Den ene fløj i diskussionen vil presse på for ændringer, som kan gøre Danmark til et foregangsland inden for dyrevelfærdsområdet. Her vil man kunne henvise til, at de danske svinelove har dannet grundlag for EUs reviderede direktiv om hold af svin; og man kan pege på, at de danske regler om hold af slagtekyllinger nu i vidt omfang synes at blive lagt til grund for i forhandlingerne om et nyt EU-direktiv på området. Den anden fløj vil derimod kræve, at ændringer af regler skal ske i takt med det øvrige EU – og i sin yderste konsekvens i takt med hele den øvrige verden.

Reguleringen af landbrugsdyrenes forhold baserer sig, som det fremgår på to tankegange: Den ene tankegang drejer sig om i et langsigtet perspektiv at forbedre dyrenes forhold, samtidig med at man tager hensyn til produktionsøkonomien. Den anden tankegang tilsiger, at lov er lov, og lov skal holdes. Logisk set behøver der ikke at være nogen modstrid mod de to tankegange; men på et andet plan skurrer de selvfølgelig mod hinanden. I praksis kan sammenhængen være svær for mange at kapere. Derfor ser man fx også landmænd, som uden de store skrupler bryder loven med henvisning til, hvad der er praktisk og økonomisk muligt. Dette må dog siges at være helt uacceptabelt; og ansvarlige repræsentanter for landbruget bør klart sige fra over for den slags lovløshed.

Ud fra en etisk betragtning er det vigtigt at fastholde, at det ikke er etisk acceptabelt at landbrugsdyr skal leve med en ringe velfærd, blot for at forbrugerne kan få lidt billigere fødevarer. Derfor er det vigtigt at fastholde det klare langsigtede mål om at sikre ordentlige internationale standarder for dyrevelfærd. Da det på kort sigt kun i begrænset omfang er muligt at få indført sådanne standarder, er det samtidig væsentligt at holde alle de centrale aktører, erhverv, forbrugere og detailhandel, fast på deres del af det etiske ansvar.

Peter Sandøe
professor, D. phil.
formand for Det Dyreetisk Råd